

Kritiska punkter i distanslärandet

av Lars-Erik Axelsson

Det finns ett antal inbyggda hinder och fallgropar i det mötesbaserade distanslärandet. Att starta upp distansstudier kan ses som ett hinderlopp. Det finns en vattengrav och olika hinder som skall klaras av. Den erfarna löparen vet var hindren finns och att det gäller att anpassa löpsteget så man lätt glider över hindret. Den oerfarna blir lätt osäker, börjar trippa och förlorar fart och rytm; i värsta fall blir det platt fall eller ett blött nerslag i vattengraven.

Det är en allmän erfarenhet bland distanspedagoger att distanskommunikationen kräver bättre framförhållning och planering än vanlig klassundervisning beroende på svårigheten att improvisera, snabbt byta inriktning och fatta kollektiva beslut på distans.

En god framförhållning, när det gäller att identifiera kritiska punkter under kursen, kan underlätta loppet för både kursledaren och deltagarna; samtidigt som vi vet att även i den mest välplanerade kurs kommer överraskningarna, det oförutsedda, att inträffa.

Vad finns det då för fallgropar eller kritiska punkter som vi kan identifiera och förbereda oss för?

Jag skall i detta kapitel koncentrera mig på tre punkter: *mixen mellan närhet och distans*, mellan möten i det fysiska respektive virtuella rummet, *tekniktröskeln* och slutligen *tidsoptimismen* (tillgängligheten, en annan kritisk punkt, behandlas i kapitlet "Att skapa det goda mötet").

I. Mixen mellan närhet och distans

Varför skall man ha möten i det fysiska rummet under distansstudierna? Hur kan närhet och distans komplettera varandra för att skapa en bra total lärmiljö?

Det goda flexibla lärandet innebär vanligen en kombination av närhet och distans, av fysiska träffar och IT-stödd datakommunikation i olika proportioner.

Ett viktigt skäl till att ha studier på distans är ju att det ökar flexibiliteten i tid och rum för den studerande. Individen kan själv inom vissa ramar välja När och Var man studerar och kan då kombinera boende på hemorten med familjeliv och arbete.

Detta tillsammans med stora geografiska avstånd och för individen smärtsamma kostnader för resor och boende gör det frestande att försöka minimera antalet gemensamma samlingar och förlägga så mycket som möjligt på distans.

Men låt inte snällheten bedra visheten! Vi vet att dator- och studieovana mår bra av handfasta möten i det fysiska rummet för att skapa motivation och trygghet i studierna. Ja, även för de högutbildade finns det uppenbara fördelar med fysiska möten som en integrerad del i distansstudierna.

Det är allmänt omvittnat att kurser med för få eller dåligt planerade fysiska möten eller med alltför långa distansperioder mellan samlingarna, får stora avhopp och sjunkande aktivitet i studierna. Däremot kan välplanerade samlingar uppfattas som riktiga "lyft" i kursen. När deltagarna och kursledaren fysiskt träffas och utbyter erfarenheter, diskuterar problem och planerar den fortsatta uppläggningsen tillsammans så samlas ny kraft och energi. Dessa möten blir en vitamininjektion för nästa distansperiod.

Det finns också kursmoment och delar av ämnen som hanteras bäst i det fysiska rummet: Laborationer och exkursioner i naturämnena och arkeologi, studiebesök och intervjuer i samhällsämnena, kontakt- och dramaövningar, det talade ordet i språk – för att ta några exempel. Nu anmärker säkert den tekniskt bevandrade att det finns en uppsjö av interaktiva CD-rom-skivor med ljud och bild, och dessutom möjligheten till

videokonferenser; men dessa tekniska lösningar har i dag inte den kvalitén att de utan vidare kan ersätta det mänskliga samtalet och mötet i det fysiska rummet.

Studieverkstäder och lokala resurser

Men behövs verkligen gemensamma möten? I Folkbildningsnätverkets nationella nätverk av cirklar och kurser finns inga fysiska möten, dessa ersätts delvis av ett system med lokala handledare som svarar för teknikstöd, introduktion av FirstClass och allmänt mentorskap på hemorten (www.folkbildning.se/distans). Så på sätt och vis finns det gemensamma möten även i detta nätverk, men mötena är inte knutna till kursledaren och kursanordnaren utan är nätverkets gemensamma ansvar. Den lokale handledaren samlar alla studerande på de olika kurserna på sin hemort och går igenom teknik och studieform och fungerar som mentor och coach under studietiden. I en del fall ingår en trivsamt möblerad studieverkstad som samlingspunkt och "studiecafé" på hemorten.

Samtidigt pekar utvärderingarna hittills på att det övervägande flertalet av de studerande i Folkbildningsnätverket är högutbildade och dator/studievana. Ju mer studievana och datorvana deltagare, ju mindre roll spelar det lokala handledarskapet för framgångsrika studier. Däremot: för de dator- och studievana spelar den lokale handledaren, och möjligheten att använda sig av en lokal studieverkstad, en utomordentligt viktig roll.

Det är blandningen som gör det!

En klok uppläggning av distansstudierna innebär att noga tänka igenom behovet av möten i det fysiska rummet. Det finns några kursmoment som passar bäst för möten i det fysiska rummet och andra som med fördel kan genomföras på distans. Det gäller att avväga hur den goda mixen mellan närhet och distans kan se ut beroende på målgrupp, syfte med studierna, ämnestyp, kurslängd, volym etc.

Vad finns det då för kursmål eller kursmoment som kan vara svåra att genomföra på distans och med fördel kan förläggas till möten i det fysiska rummet?

1. **Skapa trygghet och tillit:** Att skapa social kontakt, trygghet och tillit är kanske en av de viktigaste uppgifter ett gemensamt möte kan fylla. Den närhet i tid och rum och plats för snabb och spontan dialog som mötet i det fysiska rummet innebär, är svår att ersätta på distans. Ett första möt, öga mot öga, gör det möjligt att skapa den kontakt och tillit som sedan behövs för att våga skriva fritt och frejdigt på nätet. Av det skälet kan en stor del av introduktionen ägnas åt att lära känna varandra och skapa goda sociala relationer.

Ytterligare möten efter en tids distans kan då förhoppningsvis befästa och fylla på det sociala "tillitskapitalet" och skapa en känsla av "närhet på distans".

2. Att **introducera teknik och Folkbildningsnätet** för den ovane kräver också närhet och konkreta övningar vid en dator tillsammans med en handledare för att fungera riktigt bra. Denna teknikintroduktion kanske inte behöver ske på ett ställe för hela kursen utan kan decentraliseras ut till regionala eller lokala träffar. Det lokala handledarskapet i Folkbildningsnätverket fungerar så.

3. Ett annat viktigt skäl för gemensamma möten är vikten av att träna upp det som i dag kallas den **sociala kompetensen** eller emotionella intelligensen (EQ). I det fysiska mötet tränas alla sinnen och intelligenser; inte bara ögat och läs- och skrivförmågan. Talspråket och kroppsspråket har sin egen kvalitet, som inte kan ersättas av skriften. Konsten att förhålla sig till sina medmänniskor, hantera relationer, känslor och konflikter är en färdighet som man lättast lär sig i det fysiska mötet.

4. Att fatta gemensamma **demokratiska beslut** på distans är också trögt, det är tidsfördröjningens förbannelse. Kollektiva beslut handlar ju om att snabbt ge och ta, förhandla sig fram och kompromissa. Parvis eller i små grupper går det att kommunicera eller chatta (eller via telefon) diskutera och fatta gemensamma beslut snabbt och effektivt; Men ju större församling ju svårare blir det med ett demokratiskt beslutsfattande. Därför är det en uppenbar fördel att förlägga större gemensamma diskussioner och beslut till gemensamma möten. Däremot kan diskussion och beslut initieras och förberedas på distans.

5. Att initiera och gemensamt **planera grupparbeten/projektarbeten** är också svårt av samma skäl som ovan. Alla som sysslat med tema- och projektarbeten inom folkbildningen vet hur lång tid start- och planering tar. Att samordna olika viljor mot ett gemensamt mål och forma en vetlig arbetsplan är en lång och ofta känslolastig process. Därför är det en uppenbar fördel om de första stegen kan genomföras under en gemensam träff. Men när väl arbetsgruppen formats, målen och arbetsplanen fastställts, så kan studierna fortsätta på distans.

Om man vill pröva och introducera gruppvisa arbeten på distans utan gemensamma möten, så kan man börja i liten skala med parvisa enkla övningar för att därefter vidga gruppen och öka svårighetsgraden i uppgifterna. Anders Åkerholm har i sitt kapitel, *Grupparbete på distans*, också visat på hur man i en distanskurs kan genomföra framgångsrika grupparbeten.

När det gäller de fysiska mötenas fördelning över kurs tiden kan det för den dator- och studieovana deltagaren vara en tumregel att tyngdpunkten ligger tidigt under första halvan av kursen. Detta för att lära känna varandra, skapa en trygghet i gruppen, kunna introducera tekniken i lugn och ro, presentera och diskutera kursens uppläggning, fatta vissa gemensamma beslut etc. Därefter kan distansperioderna, där det skrivna ordet gäller, göras längre och mer omfattande.

2. Tekniktröskeln

Vilka krav skall vi ställa på kursdeltagarens datakunskaper? Hur skall vi introducera teknik och konferenssystem så att den dator- och studieovane har en chans?

Vilka förkunskaper kräver vi då av en deltagare som vill börja studera på distans? Detta går det egentligen inte att ge några generella svar på – det beror på! Vilken är målgruppen? Vad kräver ämnet och arbetsformerna? Arbetar deltagarna med hemdatorer eller på en skola eller studieverkstad och finns det teknisk handledning där?

Samtidigt kan vi konstatera: att använda sig av dator/Internet och konferenssystem kräver en viss **datormognad** av både kursledare och deltagare. Det handlar både om kunskap och om mental inställning. Och om folkbildningen skall värna om de kortutbildade och resurssvaga, så

måste också **tekniktröskeln** minimeras. Pedagogiken måste överordnas tekniken. Vi får inte låta tekniken vara en lektuga för bara de duktiga och orädda som snabbt kastar sig över nyheter och laborerar med komplicerade lösningar. Det är den kortutbildade och datorovane vi ska ha som prövosten när vi funderar runt tekniken och introduktionen av denna.

Det gäller att avdramatisera tekniken och göra den så lättillgänglig, så att den mer blir ett nöje än ett irritationsmoment.

Behöver då ovana deltagare en komplett datagrundkurs eller ett datakörkort? Nej, egentligen behöver deltagarna bara elementära kunskaper om datorn och om ett ordbehandlingsprogram, t. ex. Word. Men kunskap om internet är självklart också bra, liksom om filhantering för att kunna hantera dokument och filer.

Teknikintroduktionen är enklast om deltagarna kan använda sig av skolans datorer eller en studieverkstad med möjlighet till teknisk handledning. Eller att man har ett första fysiskt möte där en ordentlig introduktion i tekniken ingår. För den ovane är det bra att hans eller hennes första distanskurs också innefattar datakunskap som ett integrerat ämne. Då kan datakunskaperna successivt förbättras samtidigt som kursen framskrider. Överhuvudtaget är det ett bra knep att infoga datakunskapen som en integrerad del i kursen bredvid huvudämnet/ämnena när det gäller nybörjare.

Exemplet Yngre handikappade

Åsa folkhögskolas DUKOM-projekt 1996-97: "Aktiveringskurs för yngre handikappade".² Kursen gick en termin på kvartsfart med gemensamma möten insprängda. Deltagarna fick hyra bärbara förprogrammerade datorer av skolan. Allt var förberett med FirstClass-klienten installerad på hyrdatorerna. Några med egna hemdatorer hade dessa med sig och fick klienten installerad på skolan. Det första fysiska mötet, tre dagar före jullovet, ägnades till en stor del åt introduktion av Folkbildningsnätet och enkla skriv- och kommunikationsövningar mellan deltagarna. Därefter fick deltagarna åka hem över

2) DUKOM, SOU 1998:84, s. 62 ff.

jullovet med uppgift att koppla upp sig därhemma och börja kommunicera med varandra. Enda obligatoriska uppgiften var att sända en julhälsning till kursledarna. Därefter återsamlades klassen i början av januari där kommunikationsövningarna fortsatte, lite övningar i Word, att skriva, kopiera, klistra in och sända bifogade filer etc. Sedan startade den första egentliga distansstudieperioden med dataövningar och enkla svenskövningar i Word.

De flesta klarade galant av dataintroduktionen och kom stärkta till möte nr 2. Men ett par deltagare med egna hemdatorer hade ändå problem med uppkoppling och programinstallation.

En lång startsträcka, med enkel teknik och skrivövningar och **standardiserade lånedatorer** för alla kan alltså vara ett sätt att introducera teknik och Folkbildningsnätet, så att den ovane hänger med.

Den nämnda aktiveringskursen åtföljdes av kursen ”Studier för demokrati och förändring” där ungefär hälften var gamla deltagare från aktiveringskursen och de övriga nya och ganska datorovana. Hur skulle vi då lära upp de nya deltagarna? Problemet för många ovana är ofta bristen på tekniskt stöd på hemmaplan. En del har säkert kamrater eller familjemedlemmar som är tekniskt drivna och kan hjälpa till, men de som inte har någon hjälp? Här kan gamla deltagare som hjälper nya på hemorten, vara ett bra sätt att bygga in ett system med tekniskt stöd för nybörjarna. Och det var just vad vi gjorde. Några tekniskt duktiga gamla deltagare fick bli ”mentorer” åt de nya och hjälpa till med stöd och övningar på hemmaplan, vilket fungerade utomordentligt väl.

Att bygga upp en **lokal studieverkstad** med datorer, handledning vissa tider och möjlighet att boka tid för datoranvändningen är en annan bra metod att komma över tekniktrösklarna. Medborgarskolan i Ängelholm och Folkuniversitetet i Malmö är framgångsrika exempel på denna modell. Genom att det finns handledare på plats kan råd också ges om studieformen och arbetsuppgifter, deltagarna kan umgås med varandra över en kopp kaffe etc. Om studieverkstäderna är trevligt inredda och möblerade blir de automatiskt attraktiva träffpunkter på hemorten (www.folkbildning.se/distans).

Egna hemdatorer?

Om kursen bygger på att deltagarna skall använda sina egna hemdatorer, gäller det att vara oerhört noga med förberedelser och planering. De tekniska fallgroparna är många: olika teknisk standard, krångel med support och internet-anslutning, programkollisioner, bristande kunskap i att ta ner och installera program inklusive FirstClass-klienten i Folkbildningsnätet.

Dessutom tillkommer problem och hinder som har med den "informella arenan" att göra: Familjen konkurrerar om datorn och tycker att studierna stjälar tid från familjelivet, arbetskamrater/vänner/familj är skeptiska eller negativa till studier överhuvudtaget, det finns ingen riktig arbetsplats att studera på i lugn och ro därhemma etc.

Exemplet HRF-cirkel

I Projektet "IT för demokrati och förändring" som genomfördes läsåret 2000 drogs en del intressanta erfarenheter. Projektet var ett samarbete mellan ABF, Hörselskadades distrikt och Åsa folkhögskola i Sörmland och innebar att man skulle pröva cirkelstudier och föreningsnätverk på distans hösten 2000.

Utgångspunkten var en grundkurs i data i ABF:s regi på vårterminen och därefter en studiecirkel på hösten. Cirkeln var upplagd som en kombination av fyra endagsmöten och tre mellanliggande distansperioder. De första två mötena låg relativt tätt, med två veckors mellanrum, och ägnades till stor del åt teknikintroduktion och kommunikationsövningar.

Med en datagrundkurs i botten, en grundlig introduktion och en tvåveckors startsträcka i början borde förutsättningarna för att komma över tekniktröskeln vara goda. Men tack vara en rad oförutsedda händelser blev det inte så, det fanns glapp i planering och förberedelser.

I. Dels var grundkursen i data för allmänt hållen, man borde ha skraddarsytt den mer för deltagarnas behov. Dels hade inte alla deltagare funktionsdugliga datorer eller internet-anslutning vid kursstart, trots att detta var en förutsättning för deltagande.

2. Dels misslyckades många deltagare med att ta ner FirstClass-klienten till sin hemdator efter det första fysiska mötet (trots en mycket bra FirstClass-introduktion av cirkelledaren). Dels handlade det om datorovana (mest om internet, filhantering, programhantering), men också tidsbrist/tidsprioritering (många väldigt upptagna föreningsmänniskor). Några fick naturligtvis hjälp av studiekamrater eller datakunniga i umgängeskretsen, men för några fanns ingen hjälp och då tog det väldigt lång tid innan de var med i själva distanskommunikationen. Observera: När deltagarna väl hade kravlat sig över tekniktröskeln fungerade kommunikationen och distanscirkeln bra.

Projektets slutsats angående tekniktröskeln var dels att förbättra och skraddarsy grundkursen i data, eventuellt i två steg; med först en grundkurs och sedan en kortare påbyggnads, mer inriktad mot användning av internet och Folkbildningsnätet, dels att bättre checka av och kräva att deltagarna har funktionsdugliga datorer och internetanslutning vid kursstart, samt dels att försöka ordna något system med lokalt stöd eller "mentorskap" på hemorten.

Några slutsatser och tips antingen man använder utlånade standardiserade hyrdatorer, skolans datorer/datorverkstad eller deltagarnas egna hemdatorer är:

1. *Om ni använder deltagarnas hemdatorer.* Checka noga av deltagarnas tekniska standard på hemdatorerna och förkunskaper i data innan kursstart. Helst skall alla ha internet-uppkoppling och elementära kunskaper i Word, filhantering och internet vid kursstart. Om de inte har det, rekommendera gärna en grundkurs i data innan kursen eller börja hela kursen med en rejäl introduktion.

2. *Ha en ordentlig startsträcka* med inbyggd introduktion av teknik och studieform i lagom takt så att alla hänger med. Enkla övningar på Folkbildningsnätet kombinerat med enkla övningar i Word kan vara lämpligt.

3. Om möjligt förlägg *teknikintroduktionen* till ett inledande fysiskt möte och ägna god tid åt konkreta övningar i konferenssystemet.

4. Använd, om möjligt, tekniskt och pedagogiskt lämpliga kursdelta-

gare eller tidigare elever som *mentorer* och resurser i teknikintroduktionen och under den första distansperioden.

5. Checka om det inte finns någon typ av ”mentor” och teknisk support på *hemmaplan*: I familjen, lokal resursperson på närliggande studieförbund/folkhögskola etc.

Det finns ett uppenbart behov av lokala resurspersoner som kan ställa upp som teknikstöd och mentorer för data- och studieovana kurs- och cirkeldeltagare på hemorten. Detta kanske vore en angelägen uppgift för folkbildningen generellt och mera precist länsbildningsförbunden?

Nya och enklare tekniska lösningar

När detta skrivs vet vi att teknikutvecklingen redan lett till nya möjligheter att sänka tekniktröskeln och underlätta för den ovane. Numera är det möjligt att bygga upp nätverk på skolan där alla för kursen nödvändiga program, inklusive FirstClass, läggs in. Kursdeltagaren behöver då inte ta ner FirstClass-klienten på sin hemdator utan loggar bara in sig på skolans nätverk och kan därifrån nyttja FirstClass. Lätt som en plätt! Fördelen är också att alla komplicerade och dyrbara programvaror som tillhör den specifika kursen då läggs på nätverket. Deltagaren behöver bara ha enklast möjliga hemdator och en internet-anslutning för att sedan via inloggning på nätverket kunna nyttja skolans programvaror.

Om vi nu lämnar teknikfällan, så finns det två andra svårforcerade hinder: Dels den bristande insikten om krav på arbetsinsats och rimlig arbetstid, dels tillgängligheten på nätet (tillgängligheten tas upp i kapitlet ”Att skapa det goda mötet”).

3. Tidsoptimisterna

Bristande insikt om krav på arbetsinsats och rimlig tid för detta leder lätt till avhopp eller bristande deltagande i distansstudierna.

Det är en allmän erfarenhet att avhopp och eftersläntrare är vanliga i distansstudierna. De flesta avhoppet sker i ett tidigt stadium av kursen. Skälen kan vara många, men ofta anförs **tidsbrist**.³

Det finns många deltagare som studerar på ”overtid”; de försöker förena ett heltidsarbete med studier på hel eller halvtid. Det säger sig själv

att detta inte går särskilt bra att förena med kvalitet i studierna. Naturligtvis finns det individer med extremt god studieförmåga som klarar av det med gott resultat, men för de flesta kan det sluta i stress och besvikelse. Här handlar det om att kunna bedöma och planera sin tidsanvändning.

Många missbedömer den arbetsinsats som krävs i en distanskurs. ”Jag trodde inte det här skulle kräva så mycket av min tid och energi.” Här gäller det att noga ange krav på arbetsinsats och närvaro på nätet i kursplan och prospekt, så inte deltagaren luras tro att... ”detta klarar jag med vänster hand”.

Många deltagare tar en mindre distanskurs/cirkel på marginalen av sin tid. ”Jag prövar den här kursen också, så får jag se om jag hinner med den”. Om man tar kursen som en extra smörklick på mackan, så säger det sig själv att den kursen också är det första som tas bort när det kärvar till sig med tid och arbete i övrigt.

Ytterst handlar det ju om individens motivation för att välja och genomföra sina studier. Men är kursen mindre angelägen, väljs på marginalen i konkurrens med andra kurser, samtidigt som individen har övertecknat sin arbetsdag, då är risken för avhopp överhängande.

Parallellt med kravet på en viss arbetsinsats och att deltagarna måste ha disciplin nog att avsätta tid och energi för studierna, gäller kravet på tillgänglighet på nätet, att deltagaren med en viss frekvens och regelbundenhet deltar i distanskommunikationen. Det säger sig själv att detta kräver både självdisciplin och planeringsförmåga.

Hur lösa problemet med tidsoptimisterna?

Hur skall vi då lösa problemet med avhopp, bristande arbetsinsats och eftersläpning i studierna?

I. Generellt gäller det att skapa **en hög motivation** för distansstu-

3) Bakom avhopp döljer sig en mångfald av andra skäl, förutom att kursen krävde mer tid och arbete än förväntat: för svårt eller ointressant ämne, brist på stöd från familjen/vänner/arbetsgivare, nya arbetsuppgifter som prioriteras, tekniska problem med hemdatorn, sjukdom/olyckor, bristande självförtroende, dålig studievana etc. se Thorpe, M. *Evaluating Open & Distance Learning*. London: Longman Group (1993). Se också artiklar i Universitetsläraren nr 17 och 19, 2000.

dierna. Tvingas individen prioritera sin tid så skall han, brutalt uttryckt, välja bort det andra; antingen det är studier, arbete, familjen eller fritidsintressen. Här måste vi vara realistiska och inse att ibland väljs en distanskurs på marginalen eller som ett komplement till något viktigare. Så mycket angelägnare är det då med god kvalitet på kursen, att den är lockande och givande och att den ger individen en frihet i rum och tid. Det kan handla om att göra den textbaserade dialogen lättsam, rolig och intressant (se kapitlet "Att läsa mellan raderna"), men också att växla mellan olika arbetsformer, enskilt, parvis, gruppvis, för att skapa en kursens "dramaturgi" (se kapitlet "Eldsjälar som möts på distans").

2. Individen söker ju på en **kurspresentation** och genom ett visst **ansökningsförfarande**. Här måste man vara extremt tydlig när det gäller arbetsvillkor och kurskrav, så att inte folk luras ta beslut om en kurs på en höft.

Redan i ansökningsformuläret kan en hel del uppgifter om arbete och studier på andra kurser infordras. Man kan också intervjua den sökande per telefon eller sända ut en enkät, för att ta in uppgifter om studiesituationen och motivationen, men också ge deltagaren en realistisk bild av krav på arbetsinsats, teknikkrav, förkunskaper samt studieformens villkor. Förmodligen kan man den vägen sälla bort en del orealistiska förväntningar och potentiella avhopp.

3. I **välkomstbrev** och **studie/arbetsplan** eller på en **webbsida**, om den används som kursingång, kan kraven på teknik, arbetsinsats och tillgänglighet på nätet preciseras. Vilka tekniska grundkrav finns för din hemdator? Hur stor är den normala arbetsinsatsen i t. ex. timmar per vecka? Hur ofta måste du koppla upp dig och läsa respektive besvara meddelande i de olika konferenserna?

Spelregler/deltagarkontrakt

Ett sätt att klargöra arbetsinsats och inte minst tillgängligheten är att formulera ett **deltagarkontrakt** eller **spelregler**, för studierna. Detta kontrakt kan antingen byggas in i välkomstbrev/studieplan eller vara ett separat dokument som presenteras på ett tidigt stadium av kursen eller innan kursstarten. På lite längre och mer omfattande kurser kan det vara

skäl att föra en diskussion om dessa spelregler med deltagarna för att mer göra dem till en ömsesidig överenskommelse.

Att ta del av och konfirmera kursens spelregler kan ju vara en av uppgifterna under kursintroduktionen. I kurser med inledande fysiska möten bör självfallet spelreglerna diskuteras och beslutas på mötet. Man kan t.o.m. lägga upp det så att kursledaren presenterar ett antal frågor om arbetsinsats, närvaro, teknikanvändning, språklig respekt och att "se och bekräfta varandra på nätet". Deltagarna diskuterar dessa och föreslår regler som sedan spikas som kursens spelregler. Den här processen tar naturligtvis tid i anspråk, men kan också ge tusenfalt igen.

I kapitlet "Första mötet – att skapa ett värderingsinstrument och goda relationer" (s. 59) beskrivs en metod för att skapa ett utvärderingsinstrument, som med fördel skulle kunna vävas samman med att formulera spelregler för kursen.

Exempel på regler som används på Karlskoga och Lunnevals folkhögskolor

Viktiga spelregler (exemplet från Karlskoga):

För att bli godkänd i kursen förväntar jag mig att du

- medverkar till att skapa en bra studiemiljö genom att aktivt bidra med egna synpunkter och även bejaka andras synpunkter.

Detta betyder att du jobbar i en öppen dialogform som medför att du måste visa dig ofta på nätet, komma med egna synpunkter och idéer och samtidigt ge respons på dina kurskompisar.

- kopplar upp dig och visar din närvaro i gruppen i enlighet med den frekvens som överenskommit.

Det förväntas av dig att du med jämna mellanrum kopplar upp dig på Folkbildningsnätet (FirstClass) och våra virtuella rum och ger dig till känna. Du kan t.ex. berätta hur du mår, hur dina studier går, vad som händer utanför kursen etc. Som kursledare tycker jag att det är rimligt att deltagarna kopplar upp sig i snitt var tredje dag. Detta är en viktig förutsättning för kontinuitet.

- kommunicerar med kursledare och andra deltagare i enlighet med den planering som överenskommit.

Med detta menas det gemensamma studiearbetet. Tystnad är ödesdiger i en sån här kurs. Hör av dig till mig om det strular till sig. Du kan bli sjuk, det kan hända saker som gör att du tillfälligt måste ägna dig åt nåt annat i ditt liv, din dator kanske krånglar etc. Hör hellre av dig en gång för mycket än en gång för lite!

Det går bra att ringa också!

- arbetar med dina uppgifter enligt en överenskommen tids- och arbetsplan.

Här gäller det framför allt det individuella arbetet. Var noga med uppgjorda tider.

Jag försöker ge dig någon form av svar inom 24 timmar under vardagar.

Om du inte får synpunkter på din arbetsuppgift eller en övning rättad inom denna tidsperiod lovar jag att i alla fall ge dig besked när du kan förvänta dig ett svar.

- kontinuerligt reflekterar över, tar ansvar för och värderar ditt eget lärande så långt det är möjligt.

Studieformen bygger på ansvar och att ge och ta. Min strävan är att ge dig hjälp till självhjälp i en ständigt pågående läroprocess.

Checklista!

Vad är det då för punkter som bör finnas med när det gäller spelregler? Vi förutsätter att det i studieplanen finns uppgifter om tidsramar för arbetsuppgifter och dylikt.

1. Betona vikten av att föra en dialog, inte bara med kursledaren, utan lika viktigt med andra kursdeltagare, att ha egna synpunkter och besvara andras inlägg. Vikten av att "se den andre" för att skapa en ömsesidig dialog.

2. Regler för: Hur ofta läsa och besvara meddelanden? Kursledaren? Deltagarna? Regler för att besvara arbetsuppgifter i tid (finns säkert också i studieplanen).

3. Regler för längre frånvaro av olika skäl: sjukdom, resor, semester etc.

4. Regler för uppehåll i studierna (helger, långhelger, lov)?

5. Språklig respekt för varandra: Ej personangrepp, ej använda könsord, rasistiska uttalanden (eller svärord?).

6. Att den tekniskt avancerade har respekt för de mindre bevandrade. Att filer konverteras så alla kan läsa, att inte svåra program som inte alla behärskar används i onödan etc. (rtf-formatet är i dag det mest användbara; då kan de flesta ta ner och läsa bifogade filer).

7. Att inte skolans program, konferenssystem och lösenord används för andra syften än skolarbetet. Och tydlighet i vilka sanktioner som gäller om överenskommelsen bryts.

Om deltagaren hyr dator av skolan eller lånar skolans datorer i en studieverkstad bör det också finnas regler för under vilka villkor datorerna hyrs/lånas. Bäst är också här ett juridiskt bindande kontrakt som reglerar det ekonomiska ansvaret vid skador och missbruk.

Med god framförhållning och planering av distanskurserna så kan vi undvika eller åtminstone minimera de fallgropar och hinder som är inbyggda i tekniken och i själva studieformen. I den här artikeln har jag ägnat stor uppmärksamhet åt tekniktröskeln och det beror ju på att tekniken är ny, oprövad och haft en mängd barnsjukdomar. I framtiden kommer vi att kunna ägna mer tid åt problem förknippade med själva studieformen och pedagogiken. Att noga fundera över den ideala mixen av lärmiljöer (närundervisning – distansundervisning och den informella arenan), individernas olika lärstilar och hur detta skall kombineras till en lärprocess, som kommer åt växandets punkt, det är framtidens pedagogiska utmaning.

